

NIEUCZONY (53) *part praet pass impf*

W pisowni łącznej (45), w rozłącznej (8).

e oraz o prawdopodobnie jasne (tak w nie- oraz uczony).

comp nieuczeńszy (1).

sg m N nieuczony, nieuczeńszy (20). ◇ G nieuczon(e)go (1). ◇ D nieuczon(e)mu (2). ◇ A nieuczon(e)go (1). ◇ I nieuczonym (3). ◇ n N nieuczon(e) (1). ◇ pl N m pers nieuczoni (8). ◇ G nieuczonych (5). ◇ D nieuczonym (3). ◇ A m pers nieuczon(e) (4). ◇ I m nieuczonymi (2). ◇ L nieuczonych (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVIII w.

I. W funkcji właściwej: *Który nie był uczony, nie wykształcony; rudis Mącz, Calep, Cn; indoctus Calag, Vulg, Cn; illiteratus, iners, ineruditus Calep, Cn; imperitus Modrz, Cn; idiota Vulg, Cn; analphabetus, experitus, litterarum expers, iners, non eruditus, stupidus Cn (52) : RejWiz Cc3; O iako przykra ięft bārzo mądrosć ludziom nieuczonym [nieumiejętnym WujBib] Leop Eccli 6/21; OrzRozm D2v marg; BielKron 176v; RejZwierc 240v, Aaa, Aaav; Calag 526b; Calep [505]a, 528a, 530b [2 r.]; Ięfliby ię tedy zęfzłō wżytko zgromádzenie wiernych węspōlek/ á wżyścyby ięzyki mówili/ á węfzliby nieuczoni ludzie ábo niewierni [idiotae aut infideles; nieukowie ábo niewierni WujBib]; izali nie rzeką/ że iźáleiećie? WujNT 1.Cor 14/23.*

W połączeniach szeregowych (2): KrowObr 124v; Ale pōspōłtwo nieuczone/ głupie á niepotężne [vulgus imperitum et imbelles]/ łácno może być przypędzone ku znośzeniu wżytkiego. ModrzBaz 97v.

W przeciwstawieniu: »nieuczony ... uczony« (3): Apelluie tedy [Luter] od nieuczonego Papieżá do lepiey vczone^{go} papieżá. BielKron 194; iź ia człowiekiem będąc nieuczonym/ ważyłem ię z człowiekiem wedle świátá zacnym/ y vczonym potkác. NiemObr 6; WujNT 47.

Wyrażenie: »mistrz nieuczony« (1): Nie podeymuy ię tu dziełá miłtrzu nie vczony/ Ktorybys w rzemieśle swoim nie był doświádczony. KlonŻal D3.

Szeregi: »gruby a nieuczony« (1): y iřpodobála sie tatarom iako lodu [!] grubemu á nie vczonemu, á napierwej Czarzowi Batemu [Placuit barbaris et ipsi primum imperatori Bathy, et omnibus Thartaris] [...] rada ona Sarracenow MiechGlab 20.

»nieuczony a niestateczny« (1): obác/ że to ięft włafna nieuczonych á nięftátecznych ludzi [...] přowác nie tylko piřmá trudne/ ále y infze łácne WujNT 814.

»nieuczony i nieumiejętny« (1): A Haeretykowie lepák/ ktorzy im łá nieuczeńszy y nieumiejętnieyzy/ tym ię zá vczeńsze y w piřmie biegleyřze máią WujNT 47.

»prosty i (a) nieuczony« (2): KrowObr 114v; IŻ ten prořty wykłád řłow Páńłkich/ od prořtych teź á nie vczonych ludzi ięft vczynion RejPos 156.

a. W funkcji rzeczownika: prostak, nieuk; indoctus Calag, PolAnt, Vulg, Calep; idiota Vulg, Cn; laicus, prophanus Mącz (29) : *Przez nyeuczone tu nye tych rozumye/ ktorzy nic nye vmyeyá. [...] ále ony/ o ktorych teź Páweł řwyęty ták piřfe: A ięfli kto mnima iźeby co vmyał/ yęřfće nye poznal yáko ma vmyeć. KromRozm II p2; Leop Prov 21/24; Prophanus, Swietski Niepōřwięcony vulgo Laicus, Teź nieuczony/ Nieuk. Mącz 117d, 359c; RejZwierc 210; SkarŻyw 332, 570; małżeńřwem*

złączone/ W ftáteczney wierze choway: potwierdz nieuczony *GrabowSet* P3v; *WujNT* 1.*Cor* 14/24. [Cf NIEUCZCZONY *Calep* 537a].

W *przeciwstawieniach*: »uczony (4), doktor ... nieuczony« [w tym: *uczony i doktor* (1)] (5): Cżim fie dzieli vcżony od nieuczonych, odpowiedział, iako żywy od martwych. *BielŻyw* 89, 10, 58; Dziwna rzeká piśmo S. [...] iřz w niey báránek/ to ieřt prořty y nieuczony/ brodzić: y wielbłád w niey to ieřt vcżony y Doktor pływać/ y zátopić fię (pyřzny Heretyk) może. *SkarŻyw* 47.

Szeregi: »głupi a nieuczony« (1): Y owřsem głupi á nye vcżony trudno błád yáki wymyřlić/ álbo wymyřlony przez inřse/ tfirdzić/ á myędzy ludźmi rozřyć może. *KromRozm* II p.

»nieuczony i (a) niestateczny (a. niestały, a. nieustawiczny, a. niestatek)« [szyk 6:1] (7): Bo y Pyotr tylko o nyeuczonych á nyestałych piřse/ iřz ye [*Pismo św.*] nákrzywyáya. *KromRozm* II o4v; czemuř Pyotr tylko o nyeuczonych á nyeuřtáwicznych piřse/ iřz piřmá nákrzywyáya? *KromRozm* II p2, o2; rzeczy trudne ku wyrozumieniu/ *Quae indocti et instabiles deprauant*, ktore [...] neuczenni [!] niektorzy y nie řtali w řtátku/ wywráćiá *SarnUzn* Gv; niektore (rzeczy) trudne rozumowi/ ktore nie vcżeni y nieřtáteczni [*indocti et instabiles*] kręcá *BudNT* 2.*Petr* 3/16; *WujNT* 518; ieřt wiele rzeczy trudnych/ ktore nieřtátkowie y nievcżeni pľuiá *SkarKaz* 81a.

»prořty (a. prostak) a (i) nieuczony« (5): *RejZwierz* A2v; *furgunt indocti et rapiunt coelum* [...] powřtáią prořci á nieuczenni do nieba fięgáią/ á my z nářzymi náukámi lećimy w przepářci. *BielKron* 160v; Tedy mi fie z tey przyczyny zdáło/ ácz prořtakowi á nieuczonemu/ przypátruiąc fie řpráwam á obyczáiom ludzkim/ [...], áby fie teř wřdy co o tym nápiřáło *RejZwierz* A3; *SkarŻyw* 47; *SkarKazSej* 700a.

»(i, tak) uczony i (jako i) nieuczony« (4): *MurzNT* 51; Y rzućili lofy porřádky řwemi zá rowno thák więćřřly iáko mnieyřřly/ vcżony pořpolu y nieuczony [*doctus pariter et indoctus*]. *Leop* 1.*Par* 25/8; *BielKron* 79v; Ale przez te malutkie rozumiey pokorne/ ták uczone iako y nieuczony. *WujNT* 47. [Ponadto w *przeciwstawieniach* 4 r.]

II. W funkcji przymiotnika: *Nienawykły* (1) :

cum inf (1): wnet iáko pierzchać nieuczony Lew/ od mnogiey zgráiey będąc ořkoczony/ Y od tyřiác łowcow z gotowemi łuki/ Blizřze zágubiwřzy/ drugie řtrářzy huki. *SzarzRyt* C2.

a. [*Nienawykły do posłuszeństwa jeřdźcowi, nie dájcy się oswoić, okieřzać, ujeřdzić; dziki* (o koniu); *indomitus HistAl*: (nagł) Iako nyektore kxaszą Szkapadocyei przywyodł konia nyevczonego [konia *Bucifala HistAl*] do krolya phylypa Macedonyszkyego (-) kxaszą kapadocyszky przywyodł ynego konyá nyevczonego [nie vřmierzonego/ barzo okrutnego *HistAl*] wyelgyego naczelye/ y barszo czvdnego/ szwyřszanego szewzythkych sztron [...] lanczvchy zelyaszny/ Bowym yad on kon nyevczony ludzye dlya wszrokv okrutnosczy *HistAl* 1510 50.

Synonimy. I. *niebiegły, niećwiczony, nierozumny, nieumiały, nieumiejętny, prořty*; a. *prostak*; II. *nieprzywykły*; a. *bujny, dziki, nieugłaskany, nieujeřdźzony, nieukrocony, nieuřmierzony, niezuczony*.

Cf NIEUCZNY, NIEUK, UCZONY